

*Др Гордана Дракић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ВАНБРАЧНЕ ДЕЦЕ ПРЕМА ПРОПИСИМА ВАЖЕЋИМ НА ВОЈВОЂАНСКОМ ПРАВНОМ ПОДРУЧЈУ У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА¹

Сажетак: *Постојање шест правних подручја у Краљевини Срба, Хрватиа и Словенаца на којима су важили различити закони стварали су многобројне тешкоће у пракси судова и свакодневном животи грађана. Потреба за изједначењем и унификацијом правних прописа нарочито се осећала у области грађанског права, с обзиром на то да су због различитости правних прописа настајали најразноврснији проблеми приликом усвојављања правних односа између грађана са појединих правних подручја. Ни на самом војвођанском правном подручју није постојала јединственост у важењу правних прописа. У раду је изложен правни положај ванбрачне деце, с обзиром на одредбе релевантних прописа који су важили на војвођанском правном подручју.*

Кључне речи: *ванбрачна деца, Краљевина Срба, Хрватиа и Словенаца, правни партикуларизам, изједначење права, војвођанско правно подручје, ујарски закони.*

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца имала је специфичан правни систем који није био јединствен већ га је одликовало постојање шест правних подручја. Такво стање у правном систему заједничке државе Срба, Хр-

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања у току 2013. године на пројекту *Биомедицина, заштитна животиње средине и право* чији носилац је Министарство просвете и науке Републике Србије.

вата и Словенаца било је условљено околношћу да су се у новоствореној држави нашли здружени крајеви који су некада припадали различитим државама са разнородним законодавством и правним традицијама. Дакле, доминантна карактеристика правног система Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца био је правни партикуларизам, јер нова држава није била јединствено правно подручје већ скуп посебних регионалних права наслеђених из правних система држава којима су поједина подручја пре уједињења припадала.

Правни систем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца чинило је шест правних подручја: србијанско, војвођанско, црногорско, босанско-херцеговачко, хрватско-славонско и далматинско-словеначко. Подела на наведена правна подручја извршена је с обзиром на судско-административну надлежност, те с обзиром на правне прописе који су се на поједином подручју примењивали.

Рад на изједначењу закона у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца отпочео је током прве године њеног постојања, а своју организовану форму добио је након доношења првог устава новостворене државе. У члану 133. Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, донесеног 28. јуна 1921. године, било је прописано да ће се за изједначење законодавства и управе установити краћи поступак.² Наиме, сви законски предлози, који су за предмет имали изједначење законодавства и управе, а који су били поднесени од стране владе или појединих посланика, упућивали су се посредством Председништва Народне скупштине Законодавном одбору.

Извештај Законодавног одбора са формулисаним предлогом закона упућивао се, даље, на решавање Народној скупштини. О томе да ли поднесене законске предлоге прихвата или одбацује Народна скупштина се изјашњавала поименичним гласањем једанпут и у целини. Дакле, у Скупштини се одлучивало о законским предлозима у оној редакцији у којој су били упућени од стране Законодавног одбора, а посланици нису имали право да мењају текст предлога нити да о њима дискутују. Дозвољене су биле само кратке изјаве по једног представника парламентарних група.

Краћи поступак за изједначење закона требало је, према Уставу, да се примењује у периоду од пет година, рачунајући од дана доношења највишег правног акта у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Устав је, поред тога, садржао и одредбу којом је била предвиђена могућност да се поменути рок, у случају потребе, продужи одговарајућим законом.

Наведеним тзв. краћим поступком за изједначење закона било је умногоме поједностављен поступак озакоњења законских пројеката који

² *Устав Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, Службене Новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 142 А од 28. јуна 1921. године.

су за предмет имали изједначење закона. Сама припрема, односно писање пројеката закона била је у надлежности Сталног законодавног савета који је установљен у децембру 1919. године при Министарству правде.³ Савет је имао задатак да израђује пројекте заједничког законодавства из делокруга Министарства правде, али и из надлежности других министарстава која су, са своје стране, имала обавезу да израђене пројекте свог ресора упуте Савету на преглед. Стални законодавни савет имао је три одсека: приватно-правни, кривично-правни и јавно-правни.

У раду одсека Сталног законодавног савета, нарочито приликом утврђивања дефинитивних текстова законских пројеката, учествовали су стручњаци из свих крајева Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца укључујући по једног представника универзитета из Београда, Загреба и Љубљане, те по једног судију и адвоката са подручја Хрватске, Словеније, Војводине, Босне и Херцеговине, Далмације и Црне Горе изабране од стране највиших судова сваког правног подручја у држави.⁴

Потреба за изједначењем и унификацијом правних прописа нарочито се осећала у области грађанског права, с обзиром на то да су због различитости правних прописа настајали најразноврснији проблеми приликом успостављања правних односа између грађана са појединих правних подручја. Угледни правници истицали су у својим чланцима неопходност превазилажења правног партикуларизма и унификације закона, указујући на проблеме који су се свакодневно јављали нарочито у области приватно-правних односа. Коegзистенција различитих законодавстава на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца стварала је свакодневно разноврсне проблеме у животима грађана. „Данас код нас нема јасности у правима и потпуне сигурности. У многим погледу постоји забуна. Услед разноврсности законодавстава у правни живот грађана унешен је хаос, у коме је се врло тешко снаћи. Велики је број правних послова чија пуноважност зависи једино од географске ширине или дужине. Маса правних дејстава зависи од случаја. Исти правни посао производи различита дејства у разним крајевима државе.“⁵

Једна од области у којој је проблем правног партикуларизма, односно важења различитих прописа у истој правној ствари на појединим правним подручјима у држави, био нарочито изражен била је област брачног и породичног права. То је, у пракси, за последицу имало фактичку неједнакост грађана. Бољи увид у наведено стање даје нам осврт на правне прописе ко-

³ Уредба о уређењу Министарства правде, Службене Новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца бр. 168 од 23. децембра 1919. године.

⁴ Е. Lovrić, *Rad oko izjednačenja zakona u našoj državi*, Мјесечник, Загреб 1921, 1, 45.

⁵ М. Константиновић, *Изједначење закона*, Књижевни север, Суботица 1925, 1, 2, 55.

ји су важили на поједином правном подручју, што је поред судско-административне надлежности био главни критеријум за поделу на поменутих шест правних подручја.

Србијанско правно подручје обухватало је територију Краљевине Србије, а у судско-административном погледу то је било подручје надлежности Касационог суда у Београду, односно Апелационих судова у Београду и Скопљу. У области породичног права, те односа родитеља и деце, на овом подручју важио је *Српски грађански законик* од 1844. године. Црквени прописи православне цркве важили су у области брачног права, изузев имовинских односа брачних другова.

Војвођанско правно подручје, односно правно подручје Војводине са Међумурјем било је, по судско-административној подели, у надлежности Одељења Б. Касационог суда у Београду са седиштем у Новом Саду. На овој територији важило је углавном мађарско право. Оно се, такође, примењивало под условом да није било у супротности са прописима законодавства нове државе. На оном делу територије Војводине који је пре развојачења припадао Војној граници важило је аустријско право под истим условима као мађарско. То је било подручје надлежности Окружног суда у Панчеву и среских судова у Банатском Карловцу, Белој Цркви, Ковину, Тителу и Жабљу.

Црногорско правно подручје представљало је подручје надлежности Великог суда у Подгорици и на њему су се примењивали правни прописи некадашње Краљевине Црне Горе. У области грађанског права важио је *Општи имовински законик* од 1888. године, док су у погледу брачног права релевантна била правила црквеног права.

Хрватско-славонско правно подручје обухватало је територију бивше Краљевине Хрватске, Славоније и Далмације, без Далмације, Истре и Међумурја. Сходно судско-административној подели, то је било подручје надлежности Одељења А. Стола седморице у Загребу и апелационих судова у Сплиту и Љубљани. На овом подручју, у области грађанског права, основни извор био је аустријски Општи грађански законик са новелама донесеним 1914, 1915. и 1916. године.

Босанско-херцеговачко правно подручје обухватало је територију Босне и Херцеговине, односно територију надлежности Врховног суда у Сарајеву. На њему су важили прописи донесени за то подручје до 29. октобра 1918. године, односно до уједињења и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Карактеристично за ово подручје било је то што је у области брачног права важило за муслимане искључиво конфесионално – верско право, по чијим прописима су судили шеријатски судови који су имали статус државних, а не црквених тј. духовних судова.⁶

⁶ F. Čulinović, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX i XX vijeka*, Zagreb 1959, 308. и даље. Љ. Кркљуш, *Правна историја српског народа*, Нови Сад 2004, 456-459.

Унификација права у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца представљала је дуготрајан процес који је текао прилично спорим темпом, с обзиром на укупне друштвене, односно политичке прилике. С друге стране важење и примена различитих правних прописа у унитарној држави стварали су велике тешкоће у пракси.

Ни на самом војвођанском правном подручју није постојала јединственост у важењу правних прописа. Када је реч о грађанском праву, углавном је важило угарско право, осим на оном делу територије Војводине који је пре развојачења припадао Војној граници где се примењивао аустројски *Ойштии грађански законик*. Угарско приватно право било је карактеристично по томе што је у њему обичајно право имало значајну улогу, а нарочито правотворну функцију у том смислу имала је судска пракса. Ту се, пре свега, мисли на на тзв. децизије, односно пресуде највиших угарских судских инстанци тзв. Краљевских курија. Највиша судска инстанца на војвођанском правном подручју у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца било је Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду основано 1920. године.⁷ Начелне одлуке Касационог суда или децизије нису имале карактер закона, али су се судови и грађани придржавали тих правила, претпостављајући да ће највиши суд на основу њих решити конкретан правни спор. Примена угарских закона на подручју Војводине била је, наравно, могућа само уколико исти нису били у супротности с новим системом власти, односно законима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁸ На подручју Војводине постојао је, дакле, мешовити правни систем који је, може се рећи, представљао успешну синтезу судског и законског права. „Захваљујући специфичној улози Касационог суда у Новом Саду временом је уобличен аутохтони систем војвођанског приватног права. Реч је о посебној врсти *мешовитих правних система*. У њему налазимо елементе тзв. *судској права* (које је настајало кроз праксу Касационог суда) али и елементе *законској права* (које су стварали органи законодавне власти).⁹

У складу с тим и у решавању питања из области родитељског права судови на подручју Војводине су примењивали угарско законодавство – *Законски чланак XX из 1877. године (Закон о штиџорсџу и сџарашељсџу)*, те *Законски чланак XXXI из 1894. године (Закон о браку)*, као и аустројски *Ойштии грађански законик*. Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду, као највиша судска инстанца на подручју Војводине, примењивало

⁷ Детаљније о раду и улози Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду видети: Г. Дракић, *Одељење Б. Касационој суда у Новом Саду (1920–1941)*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад 2013, 2, 367-383.

⁸ З. Пишкулић, И. Ђерђ, *Основи приватној права у Војводини*, Београд 1924, 8. Вид. Ф. Ћулиновић, нав. дело, 310-311.

⁹ Д. Николић, *Хармонизација и унификација грађанској права*, Нови Сад 2004, 157.

је, дакле, угарско, односно аустријско право у зависности од тога на којој територији је одлучивано у првостепеном и другостепеном поступку. Судови су се, поред тога, позивали на сталну судску праксу, на правна правила, односно принципе приватног права, те на правну науку.¹⁰

Законитим дететом, према прописима важећим на подручју Војводине, сматрано је дете које је жена родила најмање шест месеци након зајучења или највише десет месеци након престанка законитог или путативног брака. Дете је, потом, морало бити, као законито уписано у матичне књиге рођених, чак и онда када је било очигледно да муж не може бити отац детета, јер је само суд био овлашћен да утврди незаконитост детета рођеног у браку.¹¹

Сходно § 35. *Закона о државним мајицима* рођење сваког детета морало се у року од седам дана након порођаја пријавити у матичне књиге рођених. На подношење пријаве за упис у матичне књиге по Закону су били, следећим редоследом, обавезни: законити отац, бабица која је помагала при порођају, лекар који је помагао при порођају, све особе које су порођају присуствовале, те лице у чијем стану се порођај догодио. Осим наведених лица, исту обавезу имала је и мајка када се опорави и буде у стању да поднесе пријаву.¹²

Малолетна законита и позакоњена деца била су под влашћу оца, према угарском праву. Отац је био законски заступник своје малолетне деце, руковао је имовином малолетног детета, имао плодоуживање на вишку прихода од имовине малолетника и имао право да именује, али и искључи од туторства одређено лице, укључујући и мајку. Деца су била обавезна на послушност према родитељу и тотору, на шта су могла бити принуђена „кућном дисциплином“ која се могла вршити само на начин нешкодљив по здравље малолетника.¹³

Мајка ванбрачног детета, уколико је била пунолетна, вршила је тзв. очинску власт над дететом, односно била његова законска заступница. Тотора ванбрачном детету чија је мајка била малолетна одређивала је мајчина старатељска власт, док не постане пунолетна када је, како је претходно наведено, стицала законито и природно туторство над својим дететом. Ванбрачно дете било је, сходно законским одредбама, у сродству само са

¹⁰ Г. Ковачек-Станић, *Анализа судске праксе у Војводини из области односа родитеља и деце у двадесетим и тридесетим годинама XX века*, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад 2008, 125, 117.

¹¹ З. Пишкулић, И. Ђерђ, нав. дело, 246-247.

¹² *Законски чланак XXXIII од године 1894. О државним мајицима*, Сремски Карловци 1895.

¹³ Г. Ковачек-Станић, *Правни положај детета у породичном праву Србије и Војводине пре II светског рата*, Грађанска кодификација Зборник радова, Ниш 2002, 1, 227.

својом мајком и према њој имало наследна права, „а по новијој пракси курије и за сродницима матере реципрочно“.¹⁴

Када се радило о издржавању ванбрачног детета, до времена када је оно постајало способно за самостално привређивање дужан је био да га издржава природни отац. Међутим, до тренутка док суд не донесе решење о издржавању ванбрачног детета ту обавезу је имала мајка. Стога мајка ванбрачног детета није могла да од његовог оца тражи накнаду онога што је потрошила на издржавање детета пре него што је покренула парнични поступак ради издржавања детета од стране оца. Такав поступак покретао се код месно надлежног средског суда.¹⁵ У судским споровима који су за предмет имали издржавање ванбрачног детета од стране оца, суд је као, својеврсно, претходно питање утврђивао, најпре, ванбрачно очинство туженог мушкарца. Међутим, у изреци пресуде суд је одлучивао само о издржавању. Утврђивање ванбрачног очинства могло је бити као посебно питање предмет судског поступка, право на тужбу имало је дете, а за време његовог малолетства мајка детета, и тада је: „Пресуда којом је очинство утврђено имала апсолутно дејство (*erga omnes*), али у парници за издржавање, претпостављено очинство има правно дејство само за парничне странке (*intuitu personae*).“¹⁶

Постојала је законска претпоставка да се природним оцем може сматрати онај ко је са мајком полно општио у време, од ког до рођења детета, „није прошло више од 300 ни мање од 182 дана (решење курије од 10. новембра 1905, бр. 234.). По новелираном а. г. з., § 163: „ни мање од 180 дана“.“¹⁷ Претпоставку о очинству није обарала околност да је и неко други полно општио са мајком детета у критично време. Међутим, по угарском праву, патернитетска тужба била би одбијена, ако би се доказало да је мајка у предметном периоду „неморално живела подавајући се многим за новац (решење курије од 10. септембра 1904, бр. 140.).“¹⁸ Прецизирање о томе какво понашање мајке се сматрало неморалним постизало се кроз позивање на сталну судску праксу, односно узимајући у обзир раније поступање суда у истом питању.¹⁹

¹⁴ I. Milić, *Pregled mađarskog privatnog prava*, Subotica 1921, 42.

¹⁵ З. Пишкулић, И. Ђерђ, нав. дело, 252.

¹⁶ Г. Ковачек-Станић, *Породичноправни односи родитеља и деце у Србији (Војводини) кроз историју и данас*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад 2013, 2, 110.

¹⁷ I. Milić, нав. дело, 43.

¹⁸ Исто, 43.

¹⁹ О томе видети: Г. Ковачек-Станић, *Анализа судске праксе у Војводини из области односа родитеља и деце у двадесетим и тридесетим годинама XX века*, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад 2008, 125, 111-112. и 118.

За време рата, 28. новембра 1916. године, од стране Министарског савета била је издата Наредба са законском снагом број 3982 према којој је природни отац поред издржавања детета морао мајци детета да надокнади трошкове везане за друго стање, порођај и рођење детета, у периоду две недеље пре порођаја и четири недеље након порођаја. Просечан износ тих трошкова, мајка ванбрачног детета могла је да захтева, а притом није имала обавезу да доказује колико је заиста потрошила. Накнада трошкова припадала је мајци ванбрачног детета и у случају да је дете на порођају преминуло или је било мртво рођено.²⁰

Ванбрачна, односно незаконита деца могла су бити, према праву важећем на војвођанском правном подручју, позакоњена на следећа два начина: накнадним браком родитеља и милошћу краљевом, односно краљевским указом. Позакоњење ванбрачног детета којим је оно добијало брачни статус било је врло важно правно средство за побољшање његовог правног положаја у односу на родитеље, али и околину.

Услов за позакоњење накнадним склапањем брака родитеља било је признање оца. Наиме, околност да су родитељи ванбрачног детета накнадно венчани могла је да се убележи у матичне књиге венчаних само онда када је признање природног оца већ убележено, или ако се убележи истовремено са венчањем, на основу личне изјаве оца или јавном исправом.²¹

Позакоњење краљевским указом могао је, уколико родитељи не склопе брак, тражити природни отац детета, посредством министра правде. То је било оправдано уколико је мајка детета умрла или због неких других значајних разлога нису могли да ступе у брак. Дејство позакоњења на овај начин није могло да утиче на права очеве законите деце. Ванбрачно дете позакоњено краљевом милошћу није било у сродству са очевим сродницима, те је у правној науци оцењено као слабије у погледу правног дејства у односу на позакоњење накнадним склапањем брака.²²

Када се радило о вероисповести ванбрачног детета, њено уређење било је прописано *Законом о вероисповедању деце* од 1894. године.²³ У петом параграфу Закона било је прописано да су незаконита деца исте вероисповести као мајка, уколико је та вероисповест била законски призната. Ако би мајка прешла у другу законом признату вероисповест, њена деца млађа од седам година такође би прешла у исту вероисповест. Ванбрачно мушко дете које је позакоњено краљевским указом или од оца

²⁰ З. Пишкулић, И. Ђерђ, нав. дело, 252-253. И. Милић, нав. дело, 43.

²¹ Више о томе видети: З. Пишкулић, И. Ђерђ, нав. дело, 247-248.

²² Исто, 248.

²³ *Законски чланак XXXII од 1894. године. Закон о вероисповедању деце*, Сремски Карловци 1895.

признато, које није навршило седму годину живота, следи вероиповест свога оца, ако је отац ту жељу изразио у року од шест месеци од признања, односно позаконења.

*
* *

На основу изложеног, може се закључити да је правни положај ванбрачне деце био наглашено инфериоран у односу на права деце рођене у брачној заједници. У радовима савременика на исту тему, сазнајемо да правни положај ванбрачне деце није био ништа повољније регулисан ни релевантним прописима који су се примењивали на осталим правним подручјима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.²⁴ Наиме, и летимичан преглед одредаба прописа који су се тicali материје брачног права јасно упућује на то да се тежило очувању породице као једне од најважнијих социјалних установа и, у ширем смислу, својеврсног темеља државне организације. По члану 28. Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца брак је стајао под заштитом државе, а тиме је и породица која је из брака исходила била под заштитом државе.

Стога је, донекле, разумљиво што су ванбрачна деца рођена ван породице и брака била у нарочитом, горем, правном положају у односу на положај брачне деце. Интенција законодавца очигледно је била да се, на тај начин, посредним путем што више ограниче ванбрачне заједнице у корист породице.

Временом се, међутим, увидело да питање правног положаја ванбрачне деце није могуће игнорисати, те да је потребно његово јединствено регулисање које би омогућило бољи положај деце рођене ван брака. Томе је свакако допринео и пораст друштвене свести о том проблему, те су у чланцима савременика били јасно истакнути ставови да је питање уређења правног положаја ванбрачне деце представљало социјални проблем од великог друштвеног значаја. Нарочита пажња овом питању, између осталих, посвећена је у периоду након што је 1934. године била завршена *Предоснова грађанског законика за Краљевину Југославију* и предата од стране комисије Министарству које је нацрт својим расписом 1935. године упутило правним факултетима, привредним установама и предузећима на мишљење.²⁵

²⁴ Видети: Д. Данић, *Поводом једне важне одлуке Касационог суда*, Београд 1928; М. Беговић, *Положај ванбрачне деце у шеријатском и грађанском праву*, Сарајево 1939.

²⁵ В. Eisner, М. Pliverić, *Mišljenja o Predosnovi Građanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju*, Zagreb 1937; В. Eisner, *Kako da se u novom građanskom zakoniku uredi pravni položaj vanbračne dece*, Beograd 1937;

О друштвеној важности потребе да се јединствено законски уреди правни положај ванбрачне деце сведочи и чињеница да је прва, од шест, резолуција које је усвојио Конгрес правника одржан у Новом Саду у септембру 1938. године, била посвећена управо том питању. Она је гласила: „Конгрес правника сматра да наше законодавство треба да што пре побољша правни положај ванбрачне деце. При томе треба: 1) да се сваком ванбрачном детету обезбеде средства издржавања, васпитања и напретка; 2) да се код признате деце олакшаним поступком омогући усвојење од стране оца и тиме ставе у положај усвојене деце са свима правима према усвојитељу и његовој родбини; 3) да се непризнатој деци судским путем (по званичној дужности?) тражи и утврди издржавалац; 4) да ванбрачно дете има према матери и њеној родбини сва права брачне деце.“²⁶ Тиме је са стручног скупа, од стране еминентних правника, изражен став о неопходности побољшања положаја ванбрачне деце у држави и на ауторитативан начин, у виду резолуције Конгреса правника, саопштено мишљење јавног мњења о том важном питању.

²⁶ Ј. Пивнички, *Правни положај ванбрачне деце*, Правнички гласник, Нови Сад 1938, 7-8, 13.

*Gordana Drakić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

The Legal Position of Illegitimate Children According to the Regulations that were in Force in the Territory of Vojvodina in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes

Abstract: *In the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes existed six different legal territories. Legal particularism that existed in the common state of Serbs, Croats and Slovenes was one of the major problems in state that caused many problems in the everyday life of citizens. One of the main goals of the authorities was to execute equating of laws. Special shortened procedure for equating of laws was established by the St. Vitus' Day Constitution. In the territory of Vojvodina mainly were valid Hungarian laws.*

Illegitimate children were in a inferior legal position than children born in wedlock according to the laws that were in force in the territory of Vojvodina. Illegitimate child was in kinship only with its mother. Non-marital children could be equated with children born in wedlock in two cases prescribed by law: if parents of illegitimate child enter marriage later on, or pursuant to the Royal Decree.

The legal position of non-marital children was one of the outstanding social issues in the state that had to be uniformly resolved.

Key words: *illegitimate children, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, legal particularism, equating of laws, territory of Vojvodina, Hungarian laws.*